

Péntek Imre

„szabdalom, ...teremtem a szót, A régít új formában fűzöm össze...”

(Mai közelítések Kazinczy Ferenc költészetéhez és költészetről vallott felfogásához)

A 18. század második fele a magyar költészetben jelentős átalakulásokat hozott. A hagyománykövető verselés felváltotta a versújítást. A magyar nyelvű poézis egyre szélesebb körben válik ismertté, olvasottá, és „divatos” témája lett szalonokban a társasági együttlétnék. Ennek a vitáktól sem mentes folyamatnak a során alakul ki az a verselési formakészlet, amely mindmáig a magyar költészet alapjául szolgál. Korábban egy hagyomány vált elfogadottá, a hangsúlyos-rímes verselés. Az ún. „magyaros verselés”. A szöveget a rím és ütem tetette verssé. A külföldi hatások és az újító szándékok következtében hirtelen nagy mértékű gazdagodás következett be ezen a téren. Am egyelőre a versben való megszólalásnak sokszor fontosabb volt a verstani, poétikai, mint költői tétje. A kritikai szempontnak sem volt más megközelítése. Az első kezdeményezők a klasszikus verselés honosítására törekedtek. Voltaire szerint a görög verselés harmóniáját egyetlen későbbi nyelv sem képes utolérni. Batsányi joggal hivatkozik arra, hogy Voltaire nem ismeri a magyar nyelvet, amely kiválóan alkalmas az időmértékes vers művelésére. A deákos szerzők – Baróti Szabó Dávid, Révai Miklós, Rájnics József, a *Magyar Helikonra vezető kalauz* készítője – ezt az utat meggyőzően járták be. De újabb fejlemény is történt: a magyaros verselés átalakulása, amely a „négyesrímű” verstől eljutott a magyar alexandrinusig. A négyes rímet – francia hatásra – a páros rím váltja fel. A páros rímű tizenkettes végleg gyökeret vert a magyar költészetben. (Csokonai, Arany, Petőfi is szívesen használta.) S megjelent az ún. nyugat-európai verselés, megszületett az első rímes-trochaikus vers (*Tavaszi este*) Ráday Gedeon tollából. Ebben a helyzetben lépett fel Kazinczy, költőként és irodalomszervezőként, akinek pályáját jelentősen megtörte 1794-es elfogása és hat és fél év börtönre ítéltése, hogy majd – 1801-ben szabadulva – folytassa a magyar nyelv és irodalom kiművelésének, modernizálásának, végül is eredményre vezető küzdelmét.

Sokoldalúsága, polihistor-jellegű tevékenysége részben adódott a kor igényeiből, részben pedig a vele született érdeklődéséből, természetéből. Pályáját – mint többen is megemlítik életművének feldolgozói – műfordításokkal kezdte, s egész életében nem adta fel az ezzel való foglalatosságát. A görög és római szerzők mellett fontosnak tartotta a kortárs és kiemelkedő világirodalmi darabok hazai megismertetését is. (Anakreon, Horatius, Metastasio, Kleist, Klopstock, Herder, Gessner, Sterne, Shakespeare és mindenek fölött Goethe az, akinek a fordítását fontosnak tartotta.) Ami szeme előtt lebegett: egy haladottabb irodalmi élet megszervezése, fórumainak kialakítása, melynek mintáit, eredményeit jól ismerte a német és francia irodalomból, másfelől a klasszicitásra való törekvés, a *klasszikus világnézet teljes elsajátítása*, mint ezt Dézsi Lajos írja az *Élő könyvek – Magyar klasszikusok* című sorozat Kazinczy Ferenc kötetének előszavában. A klasszicitást maga Kazinczy is hangsúlyozza, több helyütt. „Az én darabjaimon – úgymond – ...megvan a klasszikus szín. Mások többet adtak, több teremtő tűzzel, némelyek minden tekintetben jobbat, de ...a régi izlet az én verseimen van legigazibban.” Ami azért is érdekes, mert szinte erőszakosan térítő erővel érvelt az új, a más elfogadása mellett. A hagyomány elfogadása, valamint az újítás vágya és igénye – végső soron, a saját poétikai gyakorlatát tekintve – nem vált el egymástól.

A költészet – bármely korszakát tekintjük – mindig jelen volt működésében. Költői erényként, becsvágyként – talán így fogalmazhatunk – a normakövetést (kánonteremtést) tartotta elsődleges követelménynek. Levezetésében számtalan alkalommal ajánlott különböző olvasmányokat, köteteket a hozzá fordulónak, hívta fel a figyelmet bizonyos ismeretek fontosságára, mesterségbeli követelményekre. S aki ezt a mester-tanítvány viszonyt nem fogadta el, az kikerült a széphalmi körből, érdekkörből, műhelyből. Erre érdekes adalék, amire Orosz László dolgozata hívja fel a figyelmet, Berzsenyi és Kazinczy kapcsolattörténetével foglalkozva. 1803-ban Kis János juttatta el hozzá Berzsenyi néhány

költeményét, melynek kapcsán nem Berzsényi, de a közvetítő kapott dicséretet. „ha a te Berzsényid csak titokban irogatta is, és néked vezérlésed nélkül, verseit, de őtet a Természetten kívül bizonyosan leginkább és legközelebb a te példád szólította a műzsák tiszteletére. ...mert betű szerint igaznak hiszem, hogy megküldött verseiben semmit sem adott a magadéból: de azoknak némely soraiba – és ez nékied legfőbb dicsérete – egészen téged hallak zengeni.” Bizony, ez elég nagy elfogultságra vall a középszerű Kis János iránt. Berzsényi válaszában meglehetősen keresetlenül fogalmaz: „Nékem iskolai tudományom nincs, mikor még nékem azt tanulni lehetett volna, már én akkor Horáccal és Gessnerrel társalkodtam. ...korán nagy tárgyak ragadták el figyelmemet. Az én szüntelen izgó és kalóz elmém... melyet csak úgy tudok huzamos figyelemre szorítani, ha azt az ő tárgyában egészen elmerítem, és mintegy beléfojtom...”. Ez a „társalkodás” meglehetősen önbizalomra vall, egyenrangúságot involváló megnyilatkozás. Ebből Kazinczy is érthetett. Az első levélváltás már felszínre hozta a kettőjük között lappangó ellentétet: Berzsényi az eredetiséget, a korlátokat elvető merészséget tartotta követendőnek, míg Kazinczy a mesterekhez és a szabályokhoz kötött alkalmazkodást, a szabályoknak való megfelelést. A konfliktus, véleménykülönbség mégsem vált Berzsényi költészetének kárára (bizonyítja ezt Kazinczy szerkesztői munkája, Berzsényi első kiadásában), s Kazinczyt pedig ez a „legyűrhetetlen”, öntörvényű östehetség élete végig foglalkoztatta...

Mielőtt versei között tallóznánk, mai olvasatára, befogadásának kérdéseire térnénk, nézzük meg részleteiben is, milyen poétikai elveket vallott, milyen elméleti alapvetésekből, követelményekből indult ki. Hogy Berzsényihez való viszonya milyen fontos volt számára, azt jelzi a „niklai remetéhez” írott episztolája. S e szövegben fontos megállapításokat tesz a vers lényegével kapcsolatban. Ennek már kezdetén leszögezi: „Hogy jambusimra gáncs fog szállani / előre láttam; ők az iskola / Törvényt bátran általszökdösik. Becsüli a törvényt, de csak ha jó” – mármint nekik. Nyilván az őt gáncsolókra, a vele egyet nem értőkre gondol. S ami még érdekesebb: elutasítja azt, ami ma is gyakori jelenség: a szépség és rútság – nem az önkény, szubjektív „beleérzés” kérdése, hanem erről a Törvény, az esztétikai minőség léte vagy hiánya dönt. E költői levélben a következő meghatározást találjuk: „Mi teszi a verset verssé? A 'szózatosság'. / S mi ez? A hosszú és a rövid tagok / arányos és kedveltető egyezése. / Vers, ami a fülnek hol tág, hol szoros / Törvény szerint , bájyt nyújt, az holt igébe / Hízkeldő zengéssel éltet őnt.”

Beöthy Zsolt Horatius és Kazinczy portréjában írja a következőket: „A költészettan legfontosabb tárgya: a nyelv és a verselés kérdése. A költői kifejezés. Ebből az alkalomból mondja el, hogy ő ugyan becsülni tudja a „kádenciás” verseket is, de a görög módra írottak mégis csak „fensőbb szépséggel zengenek”. A költő fő törvénye az ízlés. A verset verssé a „szózatosság” teszi. A szózatosság a bájban, az elvenségben, és könnyűségben.”

A „szózatosság” – amely több művében is elhangzik, amelyre gyakran hivatkozik – igazán nem vált poétikai kategóriává, bár sejtjük: a költő valami akusztikai-zenei hatásra, a szöveg és zeneiség egységére gondolt.

A *sonett musája* című verse ugyancsak e versforma dicséretét és újszerűségét szólaltatja meg: „Ugy járom én a dal lejtéseit / a négyest összefűzve hármásával.” „Víg szárnyakon él a nem-halott ének.” A szonettéről írott hosszabb tanulmánya – melyben olvashatni: „A legelső szonettet én adtam a magyarnak.” – ugyancsak alapos munka, áttekintés. Megtudjuk, hogy a jellegzetes forma provanszáli trubadúrok találmánya, mely átment Olaszországba, „s ott a kényes zengésű és rímekben felette gazdag nyelvet annyira megkedvelé, hogy most már nem francia, hanem olasz eredetűnek tartatik...”, s melyet Petrarca vitt legfőbb dicsőségre.” – írja. Itt rója meg Csokonait és Farkast, akik próbát tettek e versformában: „mert Zrínyi nemű, azaz skandálatlan rímes sorokat a szonetthez venni nem szabad”. Csokonaié ugyan skandált sorokban van írva, de rövidebbekben, mint amit szonett kíván. A „fülnek hízélgő hangzás és rímek szép játéka, kedves cserékben” – valóban fontos követelmények. De a mai gyakorlat már nem olyan szigorú, mint a széphalmi mester pontokba szedett tanácsaiból kitűnik. „Aki szonettet merészel írni, ne fogjon soha más órában munkájához, mint midőn lelke valamely *lány, komoly érzés* által hatalmasan elfoglaltott.” A szonett váljon kétfelé – ebben van igazság, s a követelmény nagyjából ma is érvényes, érvényesül. Vagyis a két négyes versszak és a két tercina ellentétben álljanak. De lehetséges az is, amit Kazinczy helyesen állít: a két négyes a várakozás, a két hármast a „kielégítés” versszakai.

Az időmértéket tekintve trocheus és jambus „lábakból” kell, hogy álljanak soraik. Ez szintén ma is követelmény, bár a jambus eléggé fellazult a mai gyakorlatban. Inkább jambizálásról beszélhetünk, és a szonett „vizuális” szerkezetének, írásképeinek megtartásáról.

Megtudjuk azt is, a szonett rímelésének nem elég jónak lenni, szépnek is kell lennie. Nos, a mi fülünk, ízlésünk Kazinczy szonettjeit kissé kezdetlegesnek találja. S főként rímelésük az, ami érthetetlenül kidolgozatlan, hisz meglepően bántó ragrímekből tevődik össze. Csokonai és Berzsényi ebben magasan felette állnak.

S figyelmet érdemel Kisfaludy Sándor *Himfy szerelmeiről* írott kritikája. Azt hiszem, ebben a korban hasonló alaposságú – úgymond – recenzió kevés született. Valóban, nem kis bátorság és elvi hozzáállás szükségeltetik, hogy Kazinczy szembe forduljon a „nympholetusok”, a nimfát látók őrzőgő hadával, a Kisfaludyt istenítő olvasókkal, s gunyorosan intónálja az újraértelmezés igényét: „A sok recenzens nem győzte kürtölgetni az Erato új szenteltjének dicséreteit, de akinek zemeit isten nem illette meg, látta, a tudós férfiak oly dolgokat *lelnek* a csudált dalokban,

amelyek nincsenek benne”. A kötet egészét kívánja megítélni, s nem a részeket. „... figyelmet érdemlő jelenés a pszichológus előtt, hogy a két kötet becsét nem az *egyenként vett darabok*, hanem az *egész kötetek* becse szerint kell meghatározni...”

Az egyes részek darabossága mellett „nagy szépségű” megoldásokat is talál a kritikus. A bőséges idézetekkel érvelő szövegben találunk egy részt, amely Kisfaludy rímtechnikáját elemzi. S a következőket írja: „Ezen utolsó dal (XLI) két utolsó rímjára: *éltemnek s teremnek* figyelmessé kell tennünk az olvasót. A mi, rímekben igen szegény nyelvünk felette nehézzé teszi a magyar versifikációt, a Zrínyi és Ráday nemű versekben (Zrínyi nemű csak a rimált sor; Ráday nemű az, amely nem csak rímeli a sorokat, hanem a szillabákat méri is, de szabadabban, mint a görög mértékű sorokban). A mi rímelőink ...szórják a verseket. Az ő rimájok: *testemet, lelkeket; fejemnek, kezemnek; fájdalom, nyugodalma; szívében, hívében*. Így igenis ömölve ömölhetnek a versek. De szedjük csak a rímeket különböző részeiből a beszédnek... meg fogjuk látni, ha dolgozásunk oly könnyű léssen-e?”

Kecskés András *A magyar verselméleti gondolkodás története* című kötetében erről a problémakörrel a következőket találjuk: „A Ráday-nem (Kazinczy kifejezése) gyorsan hódított, bár nem fennakadás nélkül. Kazinczy így számolt be saját próbálkozásairól (1786): 'Én semmit sem óhajtottam inkább, minthogy lírai darabokat kapjunk s a nyugot ízlésében. Hozzá fogtam s elakadtam. Sem rímeim nem valának szép rímek, sem skandált soraimban nem boldogulhaték. Nem értém, mi dolog, hogy midőn hexamétereket adhatunk, s jobban, mint a németek, skandált rímes sorokban nem adhatunk dalokat; és, hogy én, ki a németben nem téveszttem el a szkémát, magyarban eltéveszttem, s fülem érzi, hogy a sor hibás, de megigazítani nem tudom.'”

Érthetetlen ez az aggályoskodás. A magyar nyelv rímekben igen gazdag, már Balassinál is találunk gyönyörűen, zeneien hangzó asszonancokat és tiszta rímeket. Tehetségének korlátja volt a kezdetleges rímtechnika? Vagy valami más? Sokan Kazinczy tartják a magyar prózai nyelv megteremtőjének. Kosztolányi szerint: „Nincs remekműve. Élete a remekmű.” De ezt a túlzó megállapítást nem lehet elfogadni. Szilágyi István felfogása közelebb áll az igazsághoz. Így ír a *Sophie* című levélregény előszavában: „...ő elsősorban költői babérokra vágyott, költő akart, szeretett volna lenni, de nem volt igazi költői ere; géniusza a prózában tündökölt, a szépprózában – attól azonban félt mindig, hogy itt eredeti művekkel álljon elő: készületlenül érezte magát s a nyelvet egyaránt.”. Talán itt találjuk a meg/feloldást, s élvezettel forgatjuk naplóját, feljegyzéseit, levelezését. A Sophie, „Érzékeny hazai történet naplókban és levelekben” – valódi prózai *trouvaille*, elkészttségében is nagyszerű mű. Aki a korabeli próza elmaradottságáról képet akar alkotni, annak elég beleolvasni Dugonics András két regényébe, az *Etelkába* (1788) és a *Jólánkába* (1803).

Kazinczy verseit, a költő kívánsága szerint szerkesztett kötetben, az *Élő könyvek – magyar klasszikusok* sorozatban forgattuk (*Dalok és ódák, Vegyesek, Epigrammák görög értelemben, Tövisek és virágok, Új tövisek és virágok, Epistolák*). Ahogy ezzel kapcsolatban írta: „A német kiadók a verseket chronológiailag szeretik egy idő óta kiereszteni, s miattam teheti minden, amit jónak lát. De én a magaméit szeretném a szerint fűzni rendbe, ahogy a bokrétaöntő a maga virágait. – oda mindenikét, ahova őket a hely kívánja.”

Kazinczy a – a tematikus – műfaji elrendezéssel, a tökéletes műalkotás igényével lépett fel ebben az esetben is. Betűtípusra, tagolásra, illusztrációkra, központosásra ügyelve, a fentebb stílhez illő, nyomdaművészeti remeket kívánt előállítani. A hasonmás kiadások számos érdekességgel gazdagítják a mai, leegyszerűsítő művészeti képet. Egyes megítélések szerint a javítgató, csiszológató Kazinczy költői nyelve egyik oka annak, hogy ma versei csupán irodalomtörténeti kuriózumok. Nagy Zsófia írja: „És épp ez a tökéletesre csiszolt nyelv lesz egyik oka annak, hogy a mai olvasók körében a Kazinczy-versek nem népszerűek.”. Ennek a túlhajtott igényességnek következtében – folytatja – az összesűrített mondatok, a szavak jelentésárnyalatainak variánsai, az „elmésségre” való túlzó törekvés az egyszerű szövegértést is megnehezítik.

A kontextusok szerteágazása, a végső tömörítés nyomán olyan „versékszerek” születtek, amelyeknek kecséit, hajlásait, utalásait csak rendkívüli figyelemmel lehet egyáltalán követni. Az átlagolvasó nincs birtokában annak a mitológiai apparátusnak, korismeretnek sem, amely főként az alkalmi darabok megértését lehetővé tenné. S a költő maga is torzító optikát sugall azzal, hogy epigrammáira teszi a hangsúlyt, a nyelvújító bekebelezte a költőt, a költészet alárendelt szerepbe jut, illusztrációja az egyes nyelvújítási példázatoknak. Az esztétikai propaganda túl sikeres volt, az epigrammák árnyékba borították a változatos témájú, egyéb verseket. S így vesztek el a sokszínű Kazinczy-költészet tónusai.

Legalábbis Gergye László újabb kutatásai szerint, aki ehhez a versvilághoz talált egy kulcsmotívumot, amikor a gráciák szerepére hívja fel a figyelmet. Kazinczy a rokokó líra egyik válfajaként műveli a gráciaköltészetet. A gráciaköltészet olyan eszményi nőtípust teremt, amelyben az égi költészet és földi szerelem, a művészet és az élet magasabb szinten egyesül. Másfelől – a kutató szerint – az artistikus epigrammák nőalakjait, az égi gráciákat antropomorfizálja, erotizálja, a földi nőalakokat pedig (l)égiesíti. S lehet, hogy igaza van az erdélyi irodalomtörténésznek: „a Kazinczy líra legfontosabb titkait az antik bájistennők őrzik”... Ám ez a megközelítés sem segít azon, amit versek monotóniája,

modoros melankóliája, mechanikus végig vitele közvetít. De ha elfogadjuk a „gráciaköltészet” terminusát, akkor ezen a nyomon továbbhaladva felfedezhetjük a „negéd-verseket”. Ezek többnyire hódoló-bókoló költemények, amely már-már édeskés ízekkel idézik fel a megjelenített szituációt. Az ilyen felcsattanások, mint „Csókot, lányka!”, „életem alél”, vagy „Reszketek, megragadám.” – ahogy a *Boldog alkonyban* olvassuk, a mai fülnek elviselhetetlen, stilizáló modorosságuk miatt, nem elfogadhatók.

Kazinczy azért néha visszatalál a földre, a köznapi viszonyokba, a legbensőségeesebb érzelmeket visszafogottan is ki tudja fejezni. Az *Esős nap* például ilyen kedves, meghitt zsánerkép. „A zápor ömlik, nem megyen misére...” – intónálja verset, „s nem láthatom, mint lépked, ablakomból...”. Hasonló az *Édes kín*, vagy az *Emlékül*.

Episztolái is – bár ezek oldottabbak, személyre szólóak – nehéz, veretes nyelven szólítják meg kitüntetettjüket. A mi Horváth Ádámunkat például, aki egy ideig Szántódon élt, így szólítja meg: „Oh, te kinek harsány hadikürtje Tihanynak enyelgő / szüzeit eddig nem hallott hangokra tanítá...”. Érdekes, hogy a töredékben maradt *Gróf Széchenyi Istvánhoz* című episztola viszont mennyire tárgyyszerű, s remek analógiákkal mutatja be, hogy a „lópöccerek és a nyelvpöccerek” által mennyire hasonló támadásoknak vannak kitéve.

S itt olvasható egy türelmetlen vallomás arról, mi mozgatja a költőt:

„...a nyelvpöccér

Régóta zaklat engem is, kit a

Külföld szerelme vétkes útra szédít.

Én a magyart németté tenni igyekszem,

És franciává, rómaivá, göröggé,

És rontom a szép nyelvet, szabdalom

Szavainknak farkokat, teremtem a szót,

A régít új formában fűzöm össze.”

E téren érdemeit aligha lehet eltúlozni.

De nézzük a Harmadik könyvet: *Epigrammák görög értelemben*. Az egyik témakör mitológiai, olykor átszóve személyes vonatkozásokkal. Az Apollót dicsőítő versek mellett találjuk a *Laokoónt*, mely sajátos erkölcsi példázat arról: a tűrész, az áldozat sem hozza meg mindig a megérdemelt jutalmat. A *Hébe-idézés* a test és lélek vénüléséről szól, a *Lucretia* pedig „az asszonyi rény” „szennyet nem tűrő” öngyilkosságát idézi. Barátai portréja, negyedik gyermeke születése, vagy a *Mezei virágok* sorra kerülnek a verssorokba. S végén a *Vigasztalás*, mely a szent egységnek mitikus foglalata:

„Hasztalan a viharok részeg dühe; szép, igaz és jó,

Szent egység, s lelkünk érezi, látja, hogy az.”

Kétségtelen, a legolvashatóbb a *Tövisék és virágok*, valamint az *Új Tövisék és virágok* ciklusa.

Ebben a témakörben otthon van az „irodalmi író”. S három évtized összes tapasztalata, valamint a győztesen megvívott nyelvújítási küzdelem, olyan megszólalási pozícióba jutatta a költőt, hogy minden szava, megállapítása hitelesen és meggyőzően hangzik. Ma is. Az értékkeremtő irodalmi munka megbecsülése és a dilettáns írogatók erőlködése iránti ellenszenv és elutasítás hatja át ezeket a sorokat. A *Nagy titokban* sem csak az érdekes, hogy kijelenti: „Jót s jól.” Hanem a folytatás, melyben a „Szánt és vess s hagyjad másra az áldozatot” – nem csak gunyoros eltanácsolás a pályájáról, de az „áldozat” szót nyugodtan tehetnének idézőjelbe. A dilettáns áldozatára nincs szükség. Még karakteresebben fogalmaz *A kész írók*.

Érdemes ideidézni az egész disztichont.

„Béna vagy és táncolsz, a nyelvet nem tudod és írsz;

Szárnyad ugyan nincsen, Cserdi: de rajta, röpj!”

Már a címek is elriaszthatják azt, aki nem kellő tehetséggel vagy felkészültséggel erre a pályára téved. *A vak*, *A nehéznyelvű*, *Egy fecsegőhöz*, *Fonáság*, *Pirító javallás*, *Az avatatlan*, *Az epigrammai morál* nem épp kíméletes minősítések. De egészen morbid ötletig is eljut.

„Bántani mást vadság” – s más a lélektelen író?

Azt hozzád s hozzám nem köti semmi kötél.

Csípd, döfd, rúgd, valahol kapod a gaz latrot! Az illyet

Ütni, csigázni s agyonverni (nevetve) szabad.”

A mi nyelvünk című vers igazi összegzés ebben a témakörben. De talán több is. Vallomás.

„Isteni bája s szép Hellasnakk, romai nagyság,
Francia csín, és német erő, s heve Hesperianak,
És lengyel lágság, titeket szép nyelvem irigyel.
S tí neki semmit nem irigyeltek? Nyelve Homérnak
S Virgilnek, ha találtok mást Europa határin,
Mely szent lantotokat ily híven zengve követné?
Dörg ő s nem csikorog; fut ha kell, mint férfi fut a cél
Nem tört pályáján: de szaladva, szökdelve, sikamva.
Lángol kebele, ajakán mély bánat keble sohajtoz,
S mint te, olasz s lengyel, hévvel nyögdeli szerelmét. –
Hull a lánc, közelít az idő, s mi közöttetek állunk.”

Az európai elfogadtatás kínzó és mégis méltóságteljes bejelentésének igénye ma is példát adhat. Megrendítő megfogalmazás az a „köztettek állunk”. De hogy idáig – a mai állapotokig mégis eljutottunk –, abban Kazinczy heroikus munkálkodása biztosan benne van. S bár Kosztolányi némileg igaztalanul ítélte meg életművét, de a teljesítménye előtti főhajtást nem tagadta meg tőle. 1931-ben, a széphalmi mester halálának százados fordulóján írta: „Mindenki, aki magyarul ír, adós neki.”. S adósságunkat leróni, amivel tartozunk e makacs, világosan gondolkodó elmének, mindig időszerű.

Felhasznált irodalom:

1. Orosz László: *Kazinczy és Berzsenyi*. In.: Irodalomismeret, 2000. 1. 55-62.p.
2. Beöthy Zsolt: *Berzsenyi és Kazinczy*. In.: Magyar Könyvszemle, 1890, 1-6. füzet
3. Nagy Zsófia: *Kazinczy, a költő*. In.: Erdélyi Múzeum, 2000. 1-2. füzet
4. Gergye László: *Műzsák és gráciák között. Kazinczy Ferenc és a gráciaköltészet*. Universitas Kiadó, 1998.